

УДК 336 (631.1)

*І. О. Іртищева,
д. е. н., Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського,
Д. С. Алєйнік,
студент, Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського*

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ

У статті розглянуто сучасні тенденції залучення іноземних інвестицій в національну економіку, зокрема аграрний сектор, її стан та майбутні перспективи.

Modern trends of foreign investment attraction in agricultural sector of economy of the Ukraine, its condition and future prospects is considered in article.

*Ключові слова: іноземні інвестиції, інвестор, інвестиційний клімат.
Key words: foreign investment, the investor, the investment climate.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Інвестиції відіграють важливу роль у динамічному розвитку економіки будь-якої країни. При досягненні бажаного рівня ефективності інвестування це сприяє стабільному економічному зростанню. Тому дослідження інвестиційних процесів є вельми актуальним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичними і прикладними питаннями оцінки інвестицій присвячено наукові праці А.А.Пересади, О.Г.Шевченко, Ю.М.Коваленко, С.В.Урванцева І.Я.Бірманна, Б.Я.Брусіловського, Джун Лавел, К.М.Веліканова, В.П.Вишневського, В.М.Гридасов, Н.Ю.Брюховецька, А.Ю.Присяжнюк, О.А.Ворсовський, Н.Т.Хархут та інших авторів.

Проте, актуальність даного дослідження визначається необхідністю розкриття пріоритетів у інвестиційну розвинути аграрного сектора національної економіки, що є важливою передумовою подолання кризових явищ.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЗАВДАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою статті є дослідження інвестиційної діяльності в Україні, ролі та значення залучення іноземних інвестицій в аграрний сектор економіки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За даними Держкомстату, у 2011 році в економіку України іноземними інвесторами вкладено 6,5 млрд дол. США прямих іноземних інвестицій. Інве-

стиції спрямовуються у вже розвинені сфери економічної діяльності. На підприємствах промисловості зосереджено 30,9 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, у фінансових установах — 33,1%. Станом на 01.01.2012 на підприємствах промисловості зосереджено 15238,6 млн дол. США, у т.ч. переробної — 13056,8 млн дол. США та добувної — 1492,4 млн дол. США. Серед галузей переробної промисловості у металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів унесено 6084,2 млн дол. США прямих інвестицій, у виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів — 2065,7 млн дол. США, хімічну та нафтохімічну промисловість — 1375,8 млн дол. США, машинобудування — 1226,0 млн дол. США, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції — 893,0 млн дол. США. В організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг та надання послуг підприємцям, внесено 5721,5 млн дол. США (11,6%), у підприємства торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку — 5193,5 млн дол. США (10,5%).

До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає майже 83% загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Франція, Швеція, Віргінські Острови, Британські та Сполучені Штати Америки.

Спостерігається непропорційний розподіл обсягів залучення інвестицій у регіони України. До восьми регіонів: Дніпропетровської, Харківської, Донецької, Київської, Львівської, Одеської, Запорізької областей, АР Крим — та до м. Київ надхо-

дить найбільше всього інвестицій — 89,7 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій. Це саме ті регіони, які на сьогодні вже є економічно розвинутими та найбільш привабливими для іноземних інвесторів. Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та інвестицій в основний капітал у регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Слід зазначити, що структура за формами залучення іноземного капіталу за період 2002—2011 років значно змінилася. Так, у 2001—2004 роках внески у вигляді рухомого і нерухомого майна займали від 28 до 36 %. На сьогодні в структурі акціонерного капіталу нерезидентів домінують вкладення в грошових внесках.

Результати роботи промисловості за 2011 рік дозволяють позитивно оцінювати перспективи розвитку реального сектора економіки. Поступове відновлення вітчизняного промислового виробництва та покращення ситуації на ринку праці, поступове покращення ситуації у зовнішній торгівлі демонструє міжнародним експертам та іноземним інвесторам здатність України закріпити позитивну динаміку економічного зростання.

Потенційно наша країна, володіючи значним внутрішнім ринком, розгалуженим промисловим і сільськогосподарським потенціалом, багатими та різноманітними природними ресурсами, а також вигідним геополітичним розташуванням, може стати одним із провідних реципієнтів інвестицій.

За результатами щорічного рейтингового дослідження Міжнародної фінансової корпорації, група Світового банку "Ведення бізнесу — 2011" Україна покращила своє місце на 2 позиції з 147 на 145 місце. Для суттєвого покращення місця України у зазначеному рейтингу актуальним на сьогодні є питання удосконалення правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення сприятливого інвестиційного клімату й формування основи збереження та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Ряд позитивних кроків у цьому напрямі вже здійснено.

1. На сьогодні в Україні створене правове поле для інвестування та розвитку державно-приватного партнерства. Законодавство України визначає гарантії діяльності для інвесторів, економічні та організаційні засади реалізації державно-приватного партнерства в Україні.

2. На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

3. У випадку припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також до-

ходів від інвестицій у грошовій або товарній формі. Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків та інших коштів у іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

4. Для підвищення захисту іноземних інвестицій Законом України від 16.03.2000 № 1547 ратифікована Вашингтонська Конвенція 1965 року про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами.

5. Підписано та ратифіковано Верховною Радою України міжурядові угоди про сприяння та взаємний захист інвестицій з більше ніж 70 країнами світу.

6. Для сприяння іноземним інвесторам у питаннях взаємодії з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування утворено Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.

7. З метою сприяння залученню й ефективно-му використанню вітчизняних та іноземних інвестицій для забезпечення розвитку економіки України, прискорення її інтеграції в європейську і світову економічні системи, забезпечення права приватної власності й права на підприємницьку діяльність утворено Раду вітчизняних та іноземних інвесторів при Президенті України. Очолив зазначену Раду Президент України.

8. З 1 січня 2012 року набрав чинності Закон України № 2623 "Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна". Цей Закон визначає правові та організаційні засади відносин, що пов'язані з підготовкою та реалізацією інвестиційних проектів за принципом "єдиного вікна".

Закон України "Про внесення змін до Закону України "Про інвестиційну діяльність" прийнято 22.12.2011 Верховною Радою України за № 4218-IV та підписано Президентом України. Зазначеним законом вносяться зміни до Закону України "Про інвестиційну діяльність" щодо приведення термінології у відповідність із чинним законодавством, визначення терміна "інвестиційний проект" та змісту складових інвестиційного проекту, напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів, які потребують державної підтримки та проведення оцінки їх економічної ефективності.

9. Кабінетом Міністрів України прийнято наступні нормативно-правові акти, розроблені Міністерством:

1) постанову Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 № 389 "Про затвердження програми розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні";

2) затверджено порядок проведення експертної оцінки інвестиційної пропозиції, Форму інвестиційної пропозиції, Інструкцію щодо її заповнення, Форму бізнес-плану інвестиційного проєк-

ту, що виконується за наявності державної підтримки (наказ Міністерства економіки України про їх затвердження № 714 від 22.06.2010, зареєстрований в Міністерстві юстиції від 19.08.2010 № 709/18004);

3) розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.06.2011 № 546-р "Про затвердження плану заходів щодо спрощення процедури провадження іноземними підприємствами та підприємствами з іноземними інвестиціями діяльності в Україні на друге півріччя 2011 року";

4) постанову Кабінету Міністрів України від 11.04.2011 № 384 "Деякі питання організації здійснення державно-приватного партнерства", якою затверджені Порядок проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства та Порядок проведення конкурсу з визначення приватного партнера для здійснення державно-приватного партнерства щодо об'єктів державної, комунальної власності або які належать Автономній Республіці Крим;

5) постанову Кабінету Міністрів України від 16.02.2011 № 232 "Про затвердження Методики виявлення видів ризиків, пов'язаних з державно-приватним партнерством, їх оцінки та визначення форми управління ними";

6) постанову Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 279 "Про затвердження Порядку надання державної підтримки здійсненню державно-приватного партнерства";

7) постанову Кабінету Міністрів України від 09.02.2011 № 81 "Про затвердження Порядку надання приватним партнером державному партнеру інформації про виконання договору, укладеного в рамках державно-приватного партнерства".

10. Міністерством економічного розвитку і торгівлі України розроблено проект Закону України "Про внесення змін до Закону України "Про режим іноземного інвестування" щодо визначення строку подання інвестором документів для державної реєстрації іноземних інвестицій, перереєстрації у випадку зміни власника іноземної інвестиції, ануляції реєстрації іноземної інвестиції у випадку вилучення (репатріації) іноземних інвестицій протягом 30 календарних днів після фактичного внесення, вилучення (репатріації) таких інвестицій або зміни власника іноземних інвестицій (законопроект зареєстровано у Верховній Раді України 11.01.2012 за № 9676).

Крім цього, слід сказати про очікування щодо вагомого внеску у зростання інвестиційної активності від реалізації проектів з підготовки проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи з футболу Євро-2012. На перспективу також заплановані заходи уряду та Президента України відповідно до програмних документів. Так, питання сприяння інвестиціям знайшли своє відображення у Програмі економічних реформ на 2010—2014 роки "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава". Зокрема, в рамках програми реформ здійснюва-

тимуться конкретні заходи з покращення бізнес-клімату, а саме: удосконалення дозвільної системи, ліцензування, адміністративних послуг, започаткування та ліквідації бізнесу, державного нагляду та контролю, технічного регулювання, формування митних процедур.

Аграрний сектор економіки України є одним зі стратегічних сфер національного розвитку та інвестування. Разом із тим, прихід іноземних інвестицій у сільськогосподарський сектор України має розглядатися з урахуванням комплексу всіх можливих наслідків, зокрема й тих, які виникають внаслідок розгортання світової продовольчої кризи.

Держбюджетом на 2011 рік на фінансування аграрного комплексу було закладено 13,6 млрд грн. (загальний фонд — 4,8 млрд грн., спеціальний — 8,8 млрд грн.). у 2010 році на відповідні цілі орієнтувалось 9,2 млрд грн. Безпосередньо на підтримку підприємств АПК із загального фонду, за підрахунками експертів, було спрямовано 1,3 млрд гривень, що також перевищувало витрати відповідних статей в держбюджеті у 2010 році [3].

За оцінками експертів потреба українського агропромислового комплексу в інвестиціях оцінюється в 60 млрд дол. США, що потенційно може призвести до збільшення виробництва валової продукції утричі протягом 10—15 років. Національний аграрний сектор критично потребує осучаснення технологій, модернізації обладнання та налагодження безперебійного постачання прогресивних засобів захисту рослин тощо. Відповідні заходи можуть підвищити урожайність зернових, яка у порівнянні з Європою та США є меншою [1].

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій, унесених в Україну, на 1 жовтня 2010 року становив 42,5 млрд дол. США, що на 6,4% більше обсягів інвестицій на початок 2010 року та в розрахунку на одну особу склав 926,7 дол. США [3].

Водночас важливим джерелом виступають міжнародні інвесткомпанії, найбільш перспективними з яких є Рада співробітництва арабських держав Перської затоки (РСАДПЗ), а саме: Бахрейн, Катар, Кувейт, Оман, ОАЕ та Саудівська Аравія (їх сумарний ВВП перевищує 1 трлн дол. США). Розвиток ділового співробітництва між Україною та країнами арабського світу має високі перспективи розбудови ефективних шляхів двосторонньої співпраці. Для того, щоб залучити якомога більше іноземного капіталу до України розробляються певні стратегії, формується баланс взаємних інтересів, реалізуються проекти економічно вигідні вітчизняним та іноземним інвесторам.

Прогнозувалось, що головною подією української економіки у 2011 році стане вільний продаж земель сільськогосподарського призначення, хоча більш імовірним стане відтермінування вільного продажу на час після виборів 2012 року. Скасування мораторію сприяє підвищенню інвестиційної привабливості та формує високий потенціал припливу зовнішніх запозичень (на купівлю

землі у користуванні агрохолдингів), збільшення кредитування під заставу землі для середніх і дрібних господарств та інвестицій.

Ще один безумовний позитив у розподілі держпідтримки — значне збільшення суми, закладеної на компенсації по кредитах для аграріїв. Так, ця сума в державному бюджеті на 2011 рік збільшена на 58%, або на 360 млн грн. — до 981 млн грн., що дозволить додатково притягнути близько 8—9 млрд грн. пільгових кредитів комерційних банків [3].

Перспективним напрямом інвестиційної діяльності на підприємствах АПК є впровадження прогресивних енергоощадних технологій вирощування сільськогосподарських культур, спрямованих на економії ресурсів, зберігання і підвищення родючості ґрунтів при достатньому рівні врожайності. Відповідно до Закону України "Про підприємництво", для державних підприємств встановлено цільове директивне формування інвестиційного процесу. Для інших підприємств діють принципи ринкового інвестування, заснованого на отриманні прибутку [2].

Організаційною формою забезпечення процесу реалізації технологічно передових інвестиційних проектів є створення фінансово-промислових груп. Український аграрний ринок все більше освоюється великими транснаціональними компаніями, що приводить до зростання ефективності ведення господарства (за рахунок нових технологій, матеріалу та якісної техніки). Активізації набуває процес створення українських фінансово-промислових груп, до складу яких можуть входити промислові й сільськогосподарські підприємства, банки, наукові й проектні установи, інші установи та організації всіх форм власності, що мають на меті отримання прибутку. За рішенням Уряду України з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, зокрема програми згідно з міждержавними договорами, а також виробництва кінцевої продукції, утворюються ряд ФПГ, які консолідують ресурс для інвестицій у сільське господарство — протягом 2011 року всі великі ФПГ сформулюють свої "Агроінвести" [2].

Для України прийнятна класична схема сучасного індустріального розвитку країни, яка складається з етапів: створення імпортозамінних виробництв; формування конкурентноспроможного експортного потенціалу; розвиток наукомістких галузей. Така схема потребує органічного поєднання іноземного капіталу з національними ресурсами, обґрунтування та селекції сфер інвестування, експертної оцінки щорічної потреби в іноземних інвестиціях, визначення потенційної місткості українського ринку для іноземних інвесторів.

Основні напрями реалізації аграрної політики в інвестиційній сфері полягають у:

— спрямуванні іноземних інвестицій у нарощування виробництва та підвищення конкурентоспроможності аграрного сектора за рахунок впро-

вадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур;

— залучення цільових прямих іноземних інвестицій в налагодження випуску ефективних хімічних засобів захисту рослин на території України;

— використання прямих іноземних інвестицій в оновлення та модернізацію підприємств переробної і харчової промисловості;

— забезпечення збільшення експорту сільськогосподарської продукції через можливості доступу до ринків інвестуючи країн;

— залучення прямих іноземних інвестицій у розвиток інфраструктури аграрного ринку;

— використання потенціалу прямих іноземних інвестицій у формуванні цілісної системи фінансово-кредитного забезпечення агропромислового комплексу;

— удосконалення умов залучення прямих іноземних інвестицій у реалізації та захисту прав громадян і юридичних осіб на землю, а також створення умов для розвитку соціальної сфери села.

ВИСНОВКИ

Вагомою системною перешкодою для інвестування та ведення бізнесу на території України є високий рівень питомих витрат виробництва, за яким Україна сьогодні є неконкурентоспроможною у порівнянні з іншими країнами Центральної та Східної Європи. До цього слід додати порівняно високу ціну енергоресурсів та нестабільність енергопостачання, а також не виправдано високу вартість кредитних ресурсів. Останній фактор заважає кумулятивний ефект іноземної інвестиції. Перелічені фактори часто роблять більш вигідним імпорт в Україну в порівнянні з вкладанням капіталу в організацію внутрішнього виробництва. Саме це, власне, і пояснює домінування чинника оволодіння ринками серед мотивів інвестування в українську економіку. Створення сприятливого інвестиційного клімату для розвитку сільського господарства в Україні є пріоритетом національної економічної політики.

Література:

1. Закон України "Про підприємництво" // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — № 14. — Ст. 168.
2. Закон України "Про інвестиційну діяльність" N 2518-VI від 09.09.2010.
3. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.minagro.kiev.ua/page/78638.
4. Сазонець І.Л., Джусов О.А., Сазонець О.М. Міжнародна інвестиційна діяльність: підручник — К.: Центр учбової літератури, 2007 — 307 с.
5. Федоренко В.Г. Іноземне інвестування економіки України: навч. посіб. — К.: МАУП, 2011. — 272 с.

Стаття надійшла до редакції 04.04.2012 р.